

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

Çocuk İstismarının Değerlendirilmesinde Karşılaşılan Zorluklar

Challenges in the Assessment of Child Abuse

Ferda KARADAĞ¹

¹Dr.Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal
Hizmet Bölümü,
ferdakaradag@yahoo.com,
ORCID:0000-0002-3221-8712

Başvuru: 08.12.2021
Kabul: 04.08.2022

Atıf:
Karadağ, F. (2022). Çocuk
istismarının değerlendirilmesinde
karşılaşılan zorluklar. *Toplum ve
Sosyal Hizmet*, 33(4), 1229-1247.
DOI: 10.33417/tsh.1020514

ÖZ

İstismar iddialarını değerlendirmek pek çok zorluğu içerir, hassasiyet ve yetkinlik gerektirir. Ancak bazı durumlarda değerlendirme süreci daha da zorlaşabilir. Yaşı daha küçük olan, özel gereksinimi olan, ebeveynleri arasında çatışma yaşanan, ifadesini geri çeken, aile içinde istismara maruz kalan, somut/fiziksel kanıt olmayan ve tekrarlayan istismar iddiaları ile gelen çocukları değerlendirmek daha güç olabilir. İstismar iddiası ile gelen çocukları değerlendiren uzmanlar, çocuk, aile ve çevreye ilişkin bütün faktörleri ele almalıdır. Multidisipliner ekipler ile belli kurallar çerçevesinde çalışmak, doğru bir değerlendirme süreci ve çocukların yüksek yararını korumak için önemlidir.

Anahtar kelimeler: Çocuk istismarı, Karşılaşılan zorluklar, İstismar iddialarının değerlendirilmesi

ABSTRACT

The assessment of child abuse allegations is very difficult and complex. However, due to many confounding factors, the assessment of abuse allegations sometimes becomes more difficult. Young children, children with special needs, children caught in the middle of parental disagreements, children who withdraw their statements, children who are victims of domestic abuse are some of these cases. Experts should consider all possibilities when evaluating allegations of abuse and carefully examine each case. Working with multidisciplinary teams within the framework of certain rules is important for an accurate evaluation process and to protect the best interests of children.

Keywords: Child abuse, Difficulties encountered, Evaluation of allegations of abuse

GİRİŞ

Çocuk istismarı konusu uzun süredir uzmanların gündeminde olmasına rağmen, istismarı özellikle de cinsel istismarı belirlemek ve değerlendirmek hala zor bir alandır. Çocuk istismarı ile ilgili yapılan görüşme ve değerlendirmeler, psikososyal öykü, fizik muayene, tıbbi bulgular gibi çeşitli parçaları olan bir yapboza benzetilebilir (Vrolijk-Bosschaart, Brilleslijper-Kater, Benninga, Lindauer ve Teeuw, 2018). Her istismar iddiası ciddiye alınmalı ve derinlemesine araştırılmalıdır. Çocuğun güvenliği ve yüksek yararı için istismarı belirlemek, doğru raporlamak önemlidir. Ancak çocuğa, aileye, olaya ait bazı özellikler nedeniyle istismar iddialarının değerlendirilmesi zor olabilmektedir (APSAC, 2002). İlk değerlendirmede amaç, çocuğun istismar edilip edilmediğini ya da istismar riski altında olup olmadığını anlamak, çocuk istismara maruz kaldı ise buna ilişkin bilgileri toplamak, eksiksiz ve doğru bir rapor hazırlamaktır. Uygunsuz ebeveyn yaklaşımların, şüpheli bulguların, çocukların bilişsel yetersizliğinin olması gibi bazı durumlarda ise istismar hakkında karar vermek kolay değildir.

Çocuk maruz kaldığı istismarının ne anlama geldiğini bilmediği için olayı önemsemeyebilir, yaşadıklarını anlatacak ve tanımlayacak bilişsel yeterlilikte olmayabilir, olayları hatırlamakta zorluk çekebilir (Carnes, Nelson-Gard ve Wilson, 2000; Sjöberg ve Lindblad, 2002). Çocuğun içinde bulunduğu yaş, maruz kaldığı istismar türü, istismarın aile içinde olup olmaması, istismar ile ilgili beyanından sonra sonucun olumsuz olacağına ilişkin kaygısının olması, çocuğun maruz kaldığı istismarı anlatmasını etkileyebilir (Goodman-Brown, Edelstein, Goodman, Jones ve Gordon, 2003). Cinsiyete göre de istismar bildirimini değiştirebilmekte, erkek çocukları kız çocuklarına göre yaşadıklarını daha az anlatma eğiliminde olabilmektedir. İstismarcının tehdit, şantaj gibi baskıları olduğunda da çocuk yaşadıklarını anlatmayabilir (Gönültaş, 2013).

Çocuğun maruz kaldığı istismarın türü de istismar bildirimini değerlendirmede güçlük yaratabilecek durumlardan biridir. Örneğin, fiziksel istismar iddialarının değerlendirilmesi çoğu zaman fiziksel bir bulgu olması nedeniyle daha kolaydır. Duygusal istismar iddialarının değerlendirilmesi ise ebeveynlik becerilerindeki bireysel ve kültürel farklılıklar nedeniyle zordur. Cinsel istismar vakalarını değerlendirmek ise en zorlayıcı olanıdır. Çünkü bu eylemler gizli gerçekleşmekte, genellikle istismar bulgularıyla ilgili somut bir kanıt bulunmamaktadır. Ayrıca cinsel istismar çoğunlukla çocuğun yakın olduğu kişi tarafından yapıldığı için çocuk için bu eylemi anlatmak daha zor olabilmekte ya da çocuk korku, utanç ve sözel beceri kısıtlılığı gibi nedenlerle cinsel istismarı anlatamamaktadır (Lindahl ve Hunt, 2016; Vrolijk-Bosschaart, Brilleslijper-Kater, Benninga, Lindauer ve Teeuw, 2018). Bazen istismar mağduru çocuklar görüşmelerde istismarı saklayabilir, olayı geçiştirebilir, ikna edici olmayan açıklamalarda bulunabilir ya da önceki ifadesini geri çekebilir (Malloy, Brubacher ve Lamb, 2011). Faillerin önemli bir oranının itirafta bulunduğu ve diğer delillerle istismarın gerçekleştiğinin desteklendiği olgular üzerine yapılan bir çalışmada, çocukların yalnızca % 11'inin ilk görüşmede istismarı anlattığı, % 79'unun ilk başta istismarı reddettiği ya da şüpheli şeyler söyledikleri bulunmuştur (Sorensen ve Snow, 1991).

Çocuğun beyanı, istismar değerlendirmelerinde en önemli unsurlardan biridir. Fiziksel ve tıbbi kanıtların, çocuktaki duygusal ve davranışsal belirtilerin uzmanların kararlarını etkilediği ancak karar vermede, çocuğun anlatımlarının en önemli belirleyici olduğu belirtilmektedir (Haskett, Waylver, Hutcheson ve Tavana, 1995). Özellikle eldeki tek kanıt çocuğun beyanı olduğunda, çocukla yapılan görüşmeler ve çocuğun beyanının güvenilirliği daha da önem kazanır. Çocuğun beyanının güvenilirliği çok boyutlu değerlendirme gerektiren bir durumdur ve değerlendirmenin bu konuda iyi eğitim almış ve deneyimli uzmanlar tarafından yapılması önerilmektedir (Gümüş, 2017; Bilginer, Güllü, Orhan, Kalaycı, Erden ve Koçtürk, 2021). Gerçek yaşanmış bir olayın ifadesinde detaylar, çelişkisiz ve sağlam bir bütün oluşturur, cümleler birbirini çürütmez ve cümleler arası geçiş mantıklıdır. Gerçekten yaşanmış olayların ifadesi, uydurma olayların ifadesinden niteliksel ve kalite olarak farklıdır görüşüne dayanarak çocukların beyanının güvenilirliğine ilişkin bazı ifade analizi teknikleri geliştirilmiştir (Eyüpoğlu, 2012). Ancak beyanın güvenilirliği analizinin, ülkemizde yaygın olarak kullanımı yoktur (Bilginer ve vd., 2021).

Çocuklarla yapılan görüşmeler ve değerlendirmeler sonunda uzmanlar, istismarın gerçekleştiğine veya istismar iddiaların asılsız olduğuna karar verilebilir. Bazen de istismar iddiaları doğrulanamaz ya da reddedilemez. Uzmanlar istismar iddiaları ile ilgili bütün olasılıkları göz önünde bulundurarak değerlendirmelerini yapmalıdırlar (Neoh ve Mellor, 2009; Saini, Laaiasalo ve Platt, 2020). Çizelge 1’de çocuk istismarı iddialarının değerlendirilmesi sonucunda uzmanların ulaşabilecekleri olası hipotezler yer almaktadır (Saini, Laaiasalo ve Platt, 2020:425).

Çizelge 1. Çocuk İstismarı İddialarının Değerlendirilmesinde 9 Hipotezi

1.	Çocuk istismar mağdurudur, istismar iddiası inandırıcı ve doğrudur.
2.	Çocuk istismar mağdurudur. Ancak yaşı ve/veya bilişsel eksiklikleri nedeniyle, istismarı anlatabilecek sözlü becerilere sahip değildir.
3.	Çocuk istismar mağdurudur. Ancak yaşadığı korku nedeniyle istismarı açıklayamamaktadır.
4.	Çocuk istismar mağdurudur. Ancak istismarcıya bağlılığı nedeniyle maruz kaldığı istismarı açığa çıkartmamaktadır.
5.	Çocuk istismar mağduru değildir. Çocuk masum bir olayı yanlış algılamış ve istismara maruz kaldığına inanmıştır.
6.	Çocuk istismar mağduru değildir. Aşırı kaygılı veya uyarılmış bir ebeveyn/bakım veren tarafından kasıtsız olarak yanlış istismar bildirim yapılmıştır.
7.	Çocuk istismar mağduru değildir. Ebeveyn/bakım veren veya yetişkin tarafından istismar edildiğine inandırılmak üzere kasıtlı olarak manipüle edilmiştir.
8.	Çocuk istismar mağduru değildir. Çocuğun istismar edildiğine inanan ebeveyn/bakım veren veya yetişkinin baskısı nedeniyle bilerek yanlış bir şekilde birini istismarla suçlamıştır.
9.	Çocuk istismar mağduru değildir. Kişisel sebeplerden dolayı veya intikam alma amacıyla bilerek yanlış bir şekilde birini istismarla suçlamıştır.

Değerlendirme, çocuğun gelişim dönemi, psikososyal özellikleri, davranış sorunları, ruh sağlığı ve geçmiş travma öyküsü gibi değişkenler göz önüne alınarak, deneyimli uzmanlar tarafından

multidisipliner bir yaklaşımla yapılmalıdır (Vroljik-Bosschaart, Brilleslijper-Kater, Benninga, Lindauer ve Teeuw, 2018). Çocuk istismarı iddialarının tamamı özenli ve dikkatli bir yaklaşım gerektirir. Ancak alanda çalışan uzmanlar, değerlendirme sürecinde daha fazla zorlandıkları bazı durumlar ile karşılaşabilmektedir. Bu makale ile, çocuk istismarı iddialarının değerlendirilmesinde daha güç olabilecek bazı durumların ele alınması amaçlanmış ve bu olguların değerlendirilmesinde yararlı olabilecek önerilere yer verilmiştir.

Yaşı Küçük Olan Çocuklar

Yaşça küçük olan çocuklarda istismarı özellikle de cinsel istismarı tespit etmek daha zordur (Vroljik-Bosschaart, Brilleslijper-Kater, Benninga, Lindauer ve Teeuw, 2018; Newton ve Vvereven 2010). Küçük çocukların olayları algılama ve dil becerileri yeteri kadar gelişmediğinden adli görüşmelerin nasıl yapılması gerektiği önemli bir konudur. Çok küçük çocuklar, kendileri için önemli olan olaylarla ilgili ayrıntıları hatırlasalar bile bu anıları iletmek için yeterli dil gelişimine sahip olmayabilirler. Bu nedenle adli görüşmecilerin çocuğun gelişimsel dil düzeyinin farkında olmaları gerekir (Korkman, Santtila, Drzewiecki ve Kenneth Sandnabba, 2008).

Küçük çocukların olayları hatırlamakta zorluk çekmesi, olayları tanımlayacak bilişsel yeterlilikte olmaması istismarın anlaşılmasını zorlaştırır (Carnes, Nelson-Gardell ve Wilson, 2000; Sjöberg ve Lindblad, 2002). Küçük çocuklar, belleklerdeki bilgilere erişmek için ipuçlarına daha fazla ihtiyaç duyarlar. Bununla birlikte, görüşme sırasında çocuğa ipuçlarını vererek hatırlamasına "yardım etmek" riskli olabilir. Küçük bir çocuğa olayların unsurlarını hatırlatmaya çalışmak, yanlış hatırlamasına ve dolayısıyla yanlış sonuçlara neden olabilir (Korkman, 2006). 3 yaşından küçük çocuklar anlamadıkları soruları, soruyu soran kişiyi memnun etmek için ve onlar için "bir soru bir cevap gerektirir" düşüncesinde oldukları için cevaplayabilirler (Korkman, Santtila, Drzewiecki ve Kenneth Sandnabba, 2008; Waterman, Blades ve Spencer, 2000). Okul öncesi çocukların "evet/hayır" olarak cevaplanan kapalı uçlu sorulara doğru ve tutarlı cevap verme olasılıkları daha düşüktür (Brady, Poole, Warren ve Jones, 1999). Bunun yanısıra, "bana ne olduğunu anlat" gibi genel sorulara da yanıt vermede büyük çocuklara göre daha fazla güçlük çekerler (Lamb, Sternberg, Orbach, Esplin, Stewart ve Mitchell, 2003). Küçük çocuklar, cinsellik hakkındaki bilgilerinin sınırlı olması, istismarın yanlış ve uygunsuz olduğunu bilişsel olarak anlayamamaları nedeniyle istismarı anlatmayabilirler. İstismarı anlatmamalarının bir nedeni de gelişimsel olarak doğal benmerkezcilikleri nedeniyle yaşadığı olaydan kendilerinin sorumlu olduğuna inanmaları ve maruz kaldıkları istismarı açıklamaya korkmalarıdır (Goodman-Brown, Edelstein, Goodman, Jones ve Gordon, 2003).

Cinsel istismar değerlendirmelerinde adli görüşme için önemli olan ancak küçük çocuklar için sorun yaratabilecek bazı kavramlar da vardır. Örneğin; okul öncesi çocukları için "dokunma" ve "zaman" kavramları farklı anlamlara gelebilir (Korkman, Santtila, Drzewiecki ve Kenneth Sandnabba, 2008). Küçük yaşta başlayan ensest ilişkide çocuk, dokunmayı sevginin sunulmuş biçimi olarak algılayabilir ve dolayısıyla dokunma kavramı çocuk için uygunsuz bir davranış olmayabilir (Nasıroğlu, 2014). Küçük çocuklar, bir şeyin kaç kez veya ne kadar süre önce gerçekleştiğini söylemekte zorlanabilir.

“Önce” ve “sonra” gibi zamansal terimler yedi yaşına kadar tam olarak anlaşılabilir ve çocuklar 10 yaşına kadar günleri ve saatleri doğru olarak aktaracak yeterlilikte olmayabilir (Korkman, Santtila, Drzewiecki ve Kenneth Sandnabba, 2008). Okul öncesi çocuklarda artikülasyon problemleri de sık görülebilir. Bu problem nedeni ile çocukların bazı ifadeleri yanlış anlaşılabilir (Newton ve Vandeven, 2010). Küçük çocuklarda konu tutarlılığı olmaması ve çocukların dikkatinin dağınık olması da adli görüşmeyi zorlaştırabilir (Korkman, 2006). Küçük çocuklar konuşmalarını büyük çocuklardan ve yetişkinlerden farklı şekilde yapılandırır (ya da daha doğrusu yapılandırmazlar) ve bir konudan diğerine aniden atlayabilirler. Bu nedenle adli görüşmecilerin konudan tekrar tekrar bahsetmesi gerekebilir (Korkman, Santtila, Drzewiecki ve Kenneth Sandnabba, 2008).

Küçük çocukların değerlendirilmesinde yaşanan diğer bir zorlukta bu çocukların telkine daha yatkın olmalarıdır. İstismarla ilgili bir bilgi verildiğinde küçük çocuklar bunu kendileri yaşamış gibi algılayabilirler. Özellikle ebeveyn uyumsuzluklarında, ebeveynlerin asılsız iddialarını çocuğa telkin etmesi ve çocuğa ne söyleyeceğini öğretmesi ile ilgili örnekler vardır (Bernet, 1993). Bazen de küçük çocuklar, başkasının başına gelenleri kendisinin başına gelmiş gibi anlatabilir. Çocuklar, başkaları tarafından kendilerine anlatılan olayı daha sonra yanlış hatırlayarak ve/veya içine dahil ettikleri bilgilerle hiç yaşanmamış olayları canlı ve ayrıntılı anlatımlarla aktarabilirler (Fincham, Beach, Moore ve Diener, 1994). Sınırlı sözel becerilere sahip çok küçük çocukların olduğu olgularda, istismarın meydana geldiğine veya gerçekleşmediğine dair kanıt, yetişkinin çocuğun davranışını yorumlamasına dayanır (Neoh ve Mellor, 2009). Çocuk bir yetişkinin sorusunu yanlış anlayabilir, yetişkinde çocuğun davranışlarını yanlış yorumlayabilir veya gerçek bağlamdan uzaklaşabilir (Bernet, 1993).

Ebeveynleri Arasında Çatışma Olan Çocuklar

Boşanma sürecinde ve/veya ebeveyn anlaşmazlıklarında ortaya çıkan istismar iddialarının değerlendirilmesi en zor olanıdır. Bu iddiaların genellikle çok küçük çocuklarda olması, delillerin belirsiz olması ve ebeveynlerin kasıtlı olarak kötü niyetle yaptığı görüşünün yaygın olması iddiaların değerlendirilmesini güçleştirebilmektedir (Neoh ve Mellor, 2009). Suçlayan ebeveyn, velayet elde etmek için ya da öç almak için, bazen de çocuğu eski eşinden ayırmak ve onu çocuğun hayatından çıkarmak için bilinçli olarak istismar iddialarını yapabilir (Faller, 1991; Faller ve DeVoe, 1995, Thoennes ve Tjaden, 1990).

Çatışmalı ebeveyn ilişkilerinde istismarın gerçekleştiğine ilişkin uzmanların bir görüşü olmamasına rağmen ebeveyn, çocuğun diğer ebeveyni ile olan görüşmelerinden sonra tekrarlayan istismar iddialarında bulunabilir ve görüşmelerin kaldırılmasını isteyebilir. Çocuğun vücudundaki morluklar nedeniyle fiziksel istismardan yada vajinal kızarıklık, akıntı gibi semptomlar nedeniyle cinsel istismardan şüphelenerek çocuk defalarca muayene edilir ve çocukla görüşme yapılır. Ebeveynler, fail olduğu iddia edilen kişiyle temas kurduktan sonra çocuklarının cinsel organını inceleyebilir hatta fotoğraflayabilir. Aslında bu davranışta kendi içlerinde bir tür cinsel istismardır. Suçlayan ebeveyn,

düşmanca bir tavır sergileyerek değerlendirme sürecine direnç gösterebilir, sık avukat değiştirebilir, uzmanları adli makamlara şikayet edebilir. Çocuğun diğer ebeveyninden korkmasını veya ebeveynine yabancılaşmasını sağlayabilir. Bu tutumun çocuk üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler anlatılmasına karşın ebeveyn yine de ikna olmayabilir (Hornor, 2001; Lindahl ve Hunt, 2016). İstismar iddiaları doğru ya da yanlış olsa da, tüm aile üyeleri için risklerin son derece yüksek olduğu ve ailenin ayrıntılı değerlendirilmesinin yapılması gerektiği açıktır. Değerlendirme sonunda çoğu zaman istismarın olup olmadığı ile ilgili net karar verilememektedir. Ayrıca değerlendirme ve mahkeme süreçleri uzun zaman aldığı için çocuk-ebeveyn iletişimde ciddi sorunlar olmaktadır (Zarb, 1994).

Aile İçi İstismar Mağduru Çocuklar

Aile dışı istismar mağduru çocuklar daha kısa zamanda ve daha fazla oranda istismarı açıklama eğilimde iken aile içi istismarlarda tam tersi bir durum söz konusudur (Smith, Letourneau, Saunders, Kilpatrick, Resnick ve Best, 2000). İstismar aile içinde yaşandığında özellikle de ebeveyn tarafından istismar edildiğinde çocuk, ebeveynine ihanet edeceğini düşünebilir, açıklamalarının sonucu ebeveyninin ceza almasından ve ailesinin dağılacığından korkabilir ve maruz kaldığı istismarı anlatmayabilir. Fail, çocuğun bağlılık ve güven ilişkisi yaşadığı bir aile üyesi olduğunda çocuk daha fazla ambivalans duygular yaşar, istismarın yanlış olduğunu anlamakta daha fazla zorlanır (Goodman-Brown, Edelstein, Goodman, Jones ve Gordon, 2003). Güvenilir gördükleri bir yetişkin tarafından istismar edildiğinde çocuk bu durumu kolay anlayamaz. Çocuk için güvendiği annesinin ve/veya babasının acımasız olduğunun kabul edilmesi, sevgi nesnesini veya aile güvenliğini kaybetme korkusu, herhangi bir tehditten daha korkutucu olabilir. Çocuk daha fazla üzülmemek için istismar eden erişkinin aslında iyi biri olduğuna inanmak isteyebilir. Bu döngünün sürmesinde, istismarcı erişkin tarafından verilen ödülleri katkısı olabilir (Nasıroğlu, 2014; Fischer ve McDonald, 1998; Magalhaes, Taveira, Jardim, Santos, Matos ve Santos, 2009).

Ensest olgularında babanın kuvvet kullanarak ve baskı yolu ile aile bireylerini ve aile ilişkilerini kontrol altında tuttuğu, katı, dışa kapalı ve ataerkil bir aile yapısı olduğu bilinmektedir (Kalaycı ve Foto Özdemir, 2016). Ensestin yaşandığı ailelerde genellikle annenin yetersiz olduğu, boyun eğen bir kişilik yapısına sahip olduğu, olayların büyük bir bölümünün farkında olduğu ancak olayların üzerine gidemediği belirtilmektedir (Polat, 2007). Aile içi tüm bu faktörler istismarın açığa çıkmasını engellemekte, istismarın yıllarca devam etmesine neden olmaktadır.

İfadesini Değiştiren Çocuklar

İstismar ile ilgili net ve güvenilir açıklamalar yaptıktan sonra bazı çocuklar ifadelerini değiştirebilir. Bu durumun farklı nedenleri olabilir. Gerçekte istismarın yaşanmadığı durumlarda ilk ifadenin geri çekilmesi, önceki yanlışın düzeltilmesi girişimidir. Bazen de ilk ifade doğru olup fail ve/veya yakınlarının zarar görmesinden kaçınmak ya da onların baskılarından kurtulmak için ifade değiştirilebilir (TullyThe, 2002).

Aile içinde yaşanan istismarlarda çocuk, istismarı açıkladıktan sonra gelişen zorlu süreçte, ailenin dağılmasından kendisini sorumlu tutabilir ve istismar iddiasını sürdürüp 'kötü' olmak yerine, ailesi için yalan söyleyerek iyi çocuk olmayı seçebilir (Fischer ve McDonald, 1998; Magalhaes, Taveira, Jardim, Santos, Matos ve Santos, 2009). Böyle durumlarda adli görüşmeler ve somut kanıtlar ayrıca önem kazanır. Fiziksel bulgular, çocuğun duygusal ve davranışsal özellikleri, aile öyküsü, risk faktörleri detaylı bir şekilde incelenmelidir (TullyThe, 2002).

Tekrarlayan ve Doğrulanamayan İstismar İddiaları

Bakım verenin yapay bozukluğu (Munchausen by Proxy) ve/veya paranoid bozukluk gibi ebeveynin ciddi psikiyatrik rahatsızlığı olduğu durumlarda tekrarlayan istismar iddiaları gündeme gelebilir (Horner 2001, Meadow 1995, Karanfil, Akçan ve Orhan, 2011; Özdemir, Gökler, Evinç ve Odabaşı, 2013). Bakım verenin yapay bozukluğu, çocuğa bakmakla yükümlü kişi ve/ya kişiler tarafından çocukta fiziksel veya psikolojik semptom oluşturularak yapılan bir istismar türüdür. Bakım verenler tarafından kasıtlı olarak çocuğa yönelik bir yaralanma veya hastalık meydana getirilir (Squires ve Squires, 2010). Bakım verenin yapay bozukluğu olan ebeveynlerin, çocuklarını istismar iddiasıyla muayene için sık sık sağlık kuruluşlarına getirdikleri bilinmektedir. Paranoid bozukluğu olan ebeveyn de "çocuğum cinsel tacize uğruyor" biçiminde bir sanrıya sahip olması nedeniyle tekrarlayan istismar bildirimlerinde bulunabilir. Bazen de paranoid bozukluğunda çocukla ebeveyn aynı sanrıyı paylaşarak çarpık bir dünya görüşünü yaşayabilirler (Horner 2001, Meadow 1995; Karanfil, Akçan ve Orhan, 2011; Özdemir, Gökler, Evinç ve Odabaşı, 2013; Bernet, 1993). Öyküde ciddi tutarsızlıklar ve boşluklar olması, ailenin tedavi ekibini yönlendirmeye çalışan davranışları, sık hastane değişikliği, tıbbi personele karşı olumsuz duygu ve suçlamalar, yasal süreçlerle ilgili olağandışı yaklaşım biçiminin aile tarafından benimsenmiş olması bu tanıları düşündürmelidir (Özdemir, Gökler, Evinç ve Odabaşı, 2013).

Tekrarlanan istismar iddialarında bulunan ebeveynin motivasyonunun ne olduğunu anlamak gerekir. Bazen ebeveynler dikkat çekmek ve ilgi görmek için de bu iddialarda bulunabilir. İstismara uğradıkları iddiasıyla sık sık hastaneye başvuran kadınların, çocuk sahibi olduktan sonra kendilerini istismara uğramış gibi göstermeyi bıraktıkları, dikkatlerini çocuklarına aktardıkları ve çocuklarını cinsel istismar iddiasıyla hastaneye götürdükleri, hastaneden bu şekilde ilgi görmek istedikleri belirtilmektedir (Hornor, 2001).

Özel Gereksinimi Olan Çocuklar

Özel gereksinimi olan çocukların cinsiyet kavramı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları, iyi ve kötü dokunmayı ayırt edememeleri, kendilerine yönelik cinsel yaklaşımları yeterince anlayamamaları, temel gereksinimlerinin karşılanması için başkalarına bağımlı olmaları nedeniyle daha fazla istismara maruz kaldıkları bilinmektedir (Paul ve Cawson, 2002; Cooke ve Stveren, 2002). Jones ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada mental retardasyonu olan çocukların sağlıklı çocuklara göre 4 kat daha fazla cinsel istismara uğrama riskli olduğu saptanmıştır (Jones, Bellis, Wood,

Hughes, McCoy ve Eckley, 2012). Ülkemizde yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, mental retardasyonu olan çocukların daha fazla vajinal penetrasyona maruz kaldığı, daha fazla akraba ya da tanıdığı biri tarafından istismar edildiği bulunmuştur (Akbaş, Turla, Karabekiroğlu, Pazvantoğlu, Keskin ve Böke, 2009).

Özel gereksinimi olan çocuklar adli değerlendirmelerde öz bildirim ölçeklerini doldurmakta, kendilerini daha iyi ifade etmelerine yardımcı olacak projektif testleri yapmakta zorlanabilir. İşitme engelli çocuklarla yapılan görüşmelerde işaret dili bilen adli görüşmecilerin olmaması, tercümanın ya da aile üyelerinden birinin üçüncü bir kişi olarak görüşmelere katılması sağlıklı ve güvenilir görüşmelerin yapılmasını engelleyebilir. Karşılaşılan bu zorluklar nedeniyle özel gereksinimli çocukların adli değerlendirme ve raporlama süreci olumsuz etkilenebilir (Ünver, Olgun, Şişmanlar, Coşkun ve Biçer, 2015).

Fiziksel/Somut Kanıt Olmaması

Çocukların genital ve fizik muayenelerini içeren raporlarda istismara ilişkin bir bulgu olmayabilir. Somut fiziksel kanıtlar olmadığında çocuklarla yapılan görüşmeler daha da önem kazanır (Wakefield ve Underwager, 1991; Thoennes ve Tjaden, 1990). İstismar bildirim yapmak için, bir çocuğun kötü muameleye maruz kaldığından kesinlikle emin olmak ya da kesin/ somut kanıt beklemek gerekmez. Çocukları korumak ve olası istismarın ciddi sonuçlarından çocukları korumak için şüphelenmek bildirim yapmak için yeterlidir. Öte yandan yanlış istismar bildirimlerinde, çocuğu gerçekte istismar etmeyen bir yetişkin için yürütülen adli süreçlerin ciddi sonuçları olabilir. Bu nedenle şüpheli olguları titizlikle incelemek için yeteri kadar zaman ayırmak ve detaylı inceleme sonucunda rapor hazırlamak önemlidir (Asnes ve Leventhal, 2010). Çocuğun olayı anlatma şekli (kendiliğinden, yaşına uygun kelimelerle, uyumlu duygu durumu), iddiaların ortaya çıkma biçimi (velayet sırasında manipülatif ve öfkeli bir ebeveyn tarafından), tekrarlayan istismar iddiaları, önceki istismar veya ihmal raporları değerlendirme sürecinde göz önünde bulundurulması gereken değişkenlerdir (Wakefield ve Underwager, 1991; Thoennes ve Tjaden, 1990).

Değerlendiriciler Arasında Fark Olması

Farklı alanlara göre istismar kanıtının değişim göstermesi değerlendirme sürecini ve karar vermeyi zorlaştırabilir. Özellikle çocuk koruma alanına ve hukuk alanına göre değerlendirmelerde farklılık olabilir. Örneğin, çocuk koruma alanında çalışanlar, çocukların cinsel istismara ilişkin açıklamalarına aksi yönde bir kanıt olmadıkça inanma eğilimindedir. Hukuk sisteminde ise somut kanıtlar karar vermede daha belirleyici olabilmektedir. Çocuğun istismar öyküsü vermediği, fiziksel bulgular, somut kanıtlar olmadığı ve ebeveynin istismarla ilgili endişelerini dile getirmeye devam ettiği durumlar ise özellikle zorludur (Derdeyn, Poehailus ve Seigle, 1994; Faller, 1991). Amerika Birleşik Devletleri'nde çocuk koruma merkezleri tarafından bildirilen cinsel istismar iddialarının % 45'inin mahkemeler tarafından doğrulanmadığı bulunmuştur (Meadow, 1995). Yasal sistem içinde çocukların ifadeleri daha güvenilmezdir. Bu durum, mahkemelerdeki vaka yükü, yetersiz dosya incelemeleri ile birleştiğinde gerçeğin ortaya çıkmasını olumsuz etkilemektedir. Ancak istismar konusunda

uzmanlaşmış mahkemelerin kurulması ile bu sorun çözülebilir (Sedan, 2004). Çocuklarla görüşen adli görüşmeciler ve uzmanlar arasında da farklı görüşler olabilmektedir. Uzmanların değerlendirme için standart bir eğitim almamış olması, raporlamanın farklı standartlarda olması, yapılan değerlendirmenin adli sistemde yansımalarının yeterince bilinmemesi uzmanlar arasındaki bu farklılığın önemli sebeplerindendir (Güler, Yıldırım, Kütük ve Toros, 2016).

Çocuk İstismarının Değerlendirmesinde Önemli Hususlar

Alanda çalışan uzmanlar için bütün istismar iddialarını değerlendirmek hassasiyet ve yetkinlik gerektirir. Ancak yukarıda açıklanan bazı durumlarda değerlendirme daha zor bir hale gelebilir. Sonuçları düşünüldüğünde, eksiksiz ve hatasız yapılan görüşme ve değerlendirmeler hem çocuğun hem de istismarla suçlanan kişinin hakları açısından kritik öneme sahiptir.

Görüşmeyi yapan uzmanların, çocuklarla sıcak ilişki kurabilme becerisine sahip olmaları, daha önce çocuklarla çalışmış, çocuk istismarı, çocuk gelişimi ve görüşme teknikleri konusunda eğitim almış olmaları önemlidir. Çocuk dostu bir ortamla birleştirilen uygun görüşmecî tavrı, çocuğa güvenli bir yerde olduğunu hissettirebilir (Ersoy, 2006; Rapholo ve Makhubele, 2019).

Değerlendirme sürecinde çocuklar, yaşadıkları travmatik olayın etkisi, korku, suçluluk duygusu, bilmediği bir sürecin içerisinde olma gibi nedenlerle kendilerini huzursuz, gergin hissedebilir. Görüşme odaları, farklı yaş gruplarından çocukların kendilerini rahat hissedebilecekleri şekilde donatılmalı, çocuktan bilgi edinmeyi kolaylaştıracak boyama kalemi, oyuncak, bebek gibi materyal odada bulundurulmalıdır. Çok küçük çocuklarla yapılan görüşmelerde, çocukların ebeveynlerinin görüşme sırasında çocuklarının yanında bulunmaları yararlı olabilir (Güler, Yıldırım, Kütük ve Toros, 2016). Okul öncesi çocukların dikkati kolay dağıldığından görüşme odalarında dikkati dağıtacak çok sayıda eşya olmamalıdır. Küçük bir çocuğun konsantre olabileceği sürenin kısıtlı olduğu göz önüne alındığında uzmanlar görüşmelerini iyi planlamalı, hangi bilgilerin öncelikli ele alınmasının önemli olduğuna önceden karar vermelidir. (Korkman, 2006).

Değerlendirme sürecinde çocuğun gelişim özellikleri ve iletişim becerileri dikkate alınmalı ve buna uygun sorular sorulmalıdır (Dağcı ve İnancı, 2011). Görüşmede çocuğun “doğru” ve “yalan” arasındaki farkı anlama düzeyinin, örnekler kullanılarak anlaşılması çocuğun ifadelerine duyulan güvenilirliği arttırabilir. Adli görüşmecilerin, çocukları iddia edilen istismar hakkında konuşmaya yönlendirmesi özellikle somut kanıt olmadığı durumlarda daha zordur ve çocukları istismar konusuna geçmek hassas bir üslup gerektirir. Yapılandırılmış görüşme protokolünde (Investigative Interview Protocol–NICHD-) tavsiye edildiği gibi, “Bugün benimle konuşmak için neden buraya geldiğini söyleyebilir misin?” gibi açık uçlu sorular istismarı konuşmayı kolaylaştırabilir (Orbach, Hershkowitz, Lamb, Sternberg, Esplin ve Horowitz, 2000). Ayrıca iyi dokunma ve kötü dokunmanın neler olduğunu çocukla konuşmak ve kötü dokunmaya atıfta bulunarak iddia edilen istismar konuşmasını başlatmak yararlı olabilir (Sternberg, Lamb, Orbach, Esplin ve Mitchell, 2001). Görüşmecilerin çocuğa “kötü şeyler /acı verici şeyler” olup olmadığını sorarak iddia edilen istismarı konuşmaya

çalışmaları, özellikle küçük çocuklarda yönlendirici olarak kabul edilebilir. Küçük bir çocuk için “kötü” kavramı tanıdık bir kavramdır. Görüşmecinin ne tür bir kötü dokunmadan bahsettiği çocuk için açık olmayabilir. Çocuk için “kötü dokunma” ebeveyninin azarlaması, arkadaşıyla kavga etmesi ya da ağrılı bir tıbbi muayeneler gibi deneyimleri içerebilir. Öte yandan, görüşmecinin cinsel istismarı acı verici bir şey olarak aktarması her zaman çocuğun öznel deneyimine karşılık gelmeyebilir. Cinsel istismar, şiddet içermeyen okşamadan şiddet içeren eylemlere kadar birçok farklı biçimde olabilir (Lamb, Sternberg, Orbach, Hershkowitz, Horowitz ve Esplin, 2000).

Görüşme süresince sadece doğruların konuşulacağına dair sözel bir anlaşma yapılabilir (Huffman, Warren ve Larson, 1999). Okul öncesi çocuklarla görüşürken sözel ifadelerin yanında fiziksel ve davranışsal belirtilere de dikkat edilmelidir (Campis, Hebden-Curtis ve Demaso 1993). Küçük çocuklar, büyük çocuklara göre daha az ayrıntı ve daha kısa cevaplar verme eğiliminde olurlar. Davies ve arkadaşları (2000) tarafından yapılan çalışmada, 12-14 yaşları arasındaki çocukların açık uçlu sorulara daha uzun ve daha doğru yanıtlar verirken; 4-11 yaşları arasındaki çocukların spesifik ama yönlendirici olmayan sorulara daha uzun ve daha doğru yanıtlar verdikleri görülmüştür. Okul çocukları ve ergenlerle görüşmede açık uçlu sorularla ayrıntılı ve daha doğru cevaplar elde edilebilir. Ancak çok küçük çocuklarda bu tip sorular daha kısa ve daha az ayrıntılı bilgi sağlayabilir (Davies, Westcott ve Horan, 2000). Bu nedenle küçük çocuklarla yapılan görüşmelerde farklı görüşme tekniklerine ihtiyaç duyulabilir. Anatomik resimler kullanılabilir, oyuncaklarla (bebekler gibi) oyunlar oynanır, çizdikleri resimler üzerinden konuşulabilir (Haskett, Waylver, Hutcheson ve Tavana, 1995). Okul öncesi çocuklarda zaman kavramı tam olarak oluşmadığı için zamanla ilişkili sorular sorarken özellikle dikkat edilmelidir. Genellikle küçük çocuklar için “kim, ne, nerede” sorularına cevap vermek, “ne zaman, nasıl, niçin” sorularına cevap vermekten daha kolaydır. Küçük çocuklar duygularını gizlemekte zorlandığından çocuğun duygusal tepkilerini gözlemek değerlendirmede yararlı olabilir (Güler, Yıldırım, Kütük ve Toros, 2016). Özellikle küçük çocuklar konuşmak istemeyebilir ve konuya katılmayabilir. Bu gibi durumlarda, konuşması için baskı yapılmamalı, aceleci olunmamalıdır. Çocuğun yaşına, görüşme anındaki duygusal durumuna göre görüşmenin hızı ve süresinin değişebileceği unutulmamalıdır (APSAC, 2002).

Çizim ve resim yapma teknikleri kullanılarak, çocukların kullandıkları sembollerden, çizim biçimlerinden ve renk kullanımlarından yararlanılabilir. Örneğin ensest vakalarında, çocuklar aile resimlerinde genelde kendisine tacizde bulunan aile üyesini uzakta ve kötü biçimlerde resmedebilir. Ancak resim ve çizim yapma tekniği ikincil bilgi aracıdır. Resimdeki semboller mutlak doğru olarak kabul edilmemeli ve çocuk resmi tamamladıktan sonra resim ile ilgili konuşularak bilgi toplamaya devam edilmelidir (Unicef, 2014). Anatomik oyuncak bebeklerin istismar değerlendirmelerinde kullanımı ile ilgili farklı görüşler vardır (Hlavka, Olinger ve Lashley, 2010; Dickinson, Poole ve Bruck, 2005; Holmes, 2004, Wakefield ve Underwager, 2003). Oyuncak bebekler, sözlü ifadeleri açıklığa kavuşturmak veya açıklamayı doğrulamak için bir araç olarak yalnızca dil becerileri sınırlı veya konuşmaya isteksiz olan bir çocuğa kullanılmalıdır (Faller, 2007). Sözel becerileri sınırlı olan küçük çocukların yaşadıklarını anlatmak yerine oyuncak bebekler üzerinde göstermesinin kolay olacağı

düşünülmele birlikte 3 yaşın altında olan çocuğun bir nesneyi diğerini temsil etmek için kullanamaz ve sembollerini anlayamaz (Wakefield ve Underwager, 2003). Çocuklarla görüşmede bir araç olarak anatomik bebeklerin kullanılıp kullanılmayacağına karar verirken çocuğun özellikleri, oyuncak bebeklere tepkisi ve gelişim dönemleri özellikle dikkate alınmalıdır (Everson ve Boat, 2001).

Görüşmeciler, yönlendirici ve yorum içeren sorular sorduğunda farkında olmadan çocukları ve kanıtları etkileyebilir. Bu nedenle ilk görüşmeler özellikle önem kazanır. Bu durum şu örnekle açıklanabilir: Küçük bir kız çocuğuyla görüşen adli görüşmeci, babasının onun özel bölgelerine dokunup dokunmadığını sorar. Çocuk hayır cevabını verir, fakat adli görüşmeci, çocuğa tekrar tekrar aynı soruyu sorar. Babasının yaptıklarını anlatırsa, eğlenceli bir oyun oynayacaklarını, onu döner sandalyede döndüreceğini söyler. Bunun üzerine çocuk, babasının özel bölgelerine dokunduğunu söyler. Bu süreçte çocuk dışarıdan bir kişi tarafından etkilenmiş ve çocuğun zihninde istismara uğradığına ilişkin bir bilgi yer edinmiş olur (Bernet, 1993). Tekrarlayan görüşmeler ve aynı soruların tekrar tekrar sorulması ifadelerin değişmesine ve yanlış raporlamaya neden olabilir (APSAC, 2002; Santtila, Korkman ve Svernabba, 2004). Çocuklarla görüşme yapılırken ceza ya da ödül kullanılması, diğerlerinin olayı anlattığını söyleyerek çocuk üzerinde sosyal etki yaratılması, telkin edici ya da yönlendirici sorular sorulması, çocuğun söylemediği bir şeyin o söylemiş gibi söylenmesi, çocuğun deneyimini doğrudan anlatmasını engellemek (örn; ne olduğunu değil de, ne olmuş olabileceğini sormak) değerlendirme sürecini olumsuz etkileyen önemli hatalardır (Wood ve Garven, 2000). Çocukların telkine yatkınlığı üzerine yapılan bir araştırmada, yaşları 5 ile 7 arasında değişen 36 kız çocuğuna, genital veya anal muayene içermeyen standart bir fiziki muayene yapılmıştır. 1 hafta sonra, muayene sırasında neler olduğunu anlatmaları istendiğinde çocuklardan hiçbiri herhangi bir genital veya anal dokunmayı anlatmamıştır. Daha sonra genital veya anal dokunmanın olup olmadığı sorulduğunda, çocuklardan üçü bunun gerçekleştiğini söylemiştir. Bu çalışma, görüşmeci tarafından bir bilgi verildiğinde çocukların nasıl telkin edilebileceğine bir örnektir (Bernet, 1993).

Bir çocuk cinsel veya fiziksel istismar iddiası ile geldiğinde iddiaların çoğu doğru olmakla birlikte, asılsız olma ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle ebeveyn anlaşmazlıklarında daha dikkatli olunmalıdır (Faller, 1991). Boşanma sonrası ortak velayeti alan ve 3 ay sonra annenin cinsel istismar iddiası ile babayı suçladığı, tam velayeti istediği ve babayla görüşmenin kesilmesini istediği bir olgu ele alınmıştır. Anne, kızının babası ile görüşmesinden sonra “babanın parmağıyla kızının vajinasına dokunduğu” iddiası ile çocuk koruma merkezine başvurmuştur. Çocuk koruma merkezindeki uzman istismar iddiasında bulunan annenin görüşme sırasında hiçbir duygu belirtisi göstermediğini ve cinsel istismarla ilgili soruları tutarlı bir şekilde cevaplayamadığını gözlemlemiştir. Çocuk, erkek ve kadın cinsel organını tanımlayamamış, annenin iddia ettiği gibi babasının cinsel organı için kullandığı kelimeyi görüşmelerde kullanmamıştır. Değerlendirmelerde, çocuğun, babasına yönelik olumsuz bir duygusunun olmadığı ve babasıyla ilişkisinin iyi olduğu anlaşılmıştır. Çocuk görüşme sırasında, “babamın bana dokunduğunu söylemek bir şakaydı” diye bir aktarımda

bulunmuştur. Bunun üzerine uzmanın “herhangi bir kişinin ondan şaka yapmasını isteyip istemediği” sorulduğunda çocuk bu soruya “evet” yanıtını vermiş ancak “kimin şaka yapmasını istediği” sorusuna “bilmiyorum ” diye yanıt vermiştir. Annenin görüşmelerde, babayı çocuğun hayatından çıkarmak istediğini sık sık dile getirmesi dikkat çekmiştir. Uzman, çocuğun cinsel istismara uğradığını gösteren hiçbir kanıt bulunmadığını, annenin tam velayeti istediğini ve babanın çocukla görüşme hakkının sona ermesini istediğini raporlarında belirtmiştir. Çocuk koruma merkezi çocuğun cinsel istismar iddiasının temelsiz olduğu sonucuna varmıştır. Anne birkaç ay sonra tekrar başka bir cinsel istismar olayı olduğunu iddia ederek çocuk koruma merkezine başvurmuştur. Uzman, çocuğun öğretmeni ile yaptığı görüşmede, “çocuğun baba ile aktarımlarının olumlu olduğunu, baba ile mutlu olduğunu ve babasının yanında korkulu, endişeli olmadığını öğrenmiştir. Ayrıca, çocuk-baba görüşmelerine eşlik etmesi için mahkemenin görevlendirdiği memur ile sosyal çalışmacı, çocuk ve baba etkileşiminde çocuğun rahat olduğunu gözlemlemiştir. Değerlendirme sonunda hazırlanan raporda, annenin asılsız çocuk cinsel istismarı iddialarını amacına ulaşmak için araç olarak kullandığı, velayeti sürdürmeye uygun olmadığı ve babanın tam velayeti alması gerektiği belirtilmiştir (Sheehan, 2019).

Tekrarlayan ve doğrulanamayan istismar iddiaları çocuk ebeveyn ilişkisini olumsuz etkiler ve çocuk suçlanan ebeveyn ile görüşmek istemeyebilir. Bu durumlarda uzayan dava süreçleri ile birlikte suçlanan ebeveynlerle görüşmeler tamamen kesilebilir. Böyle durumlarda bir süredir ebeveynlerinden ayrı kalan çocukların onu tekrar görme konusunda endişeli olmaları sık görülür. Suçlanan ebeveyni ile daha önce sağlıklı ilişkisi ve bağlanması olan çocuklarda uzman eşliğinde yapılan birkaç görüşmeden sonra bu kaygılar kaybolabilir. Çocuğun tepkisini değerlendirmek için ebeveyn çocuk görüşmesinden hemen sonra çocuk için bireysel görüşmeler planlanmalıdır. Bazı çocuklar için bu görüşmelerin süresi kısa iken bazı çocukların daha uzun süreye ihtiyacı olabilir. Çocukta semptomlar kötüleşmeye devam ettiğinde, çocuğun istismar iddiasında bulunan ebeveyn veya diğer aile üyelerinin baskıları altında olup olmadığını ya da gerçek bir istismarın etkisinde mi olduğunu anlamak gerekir (Lindahl ve Hunt, 2016). Bir çocuk, görüşme veya muayene ile kanıtlanamayan cinsel istismar iddiaları ile tekrar tekrar başvurduğunda, multidisipliner işbirliğinin başlaması gerekir. Hem çocuk hem de iddiada bulunan ebeveyn için danışmanlık ve izlem süreci önerilmektedir (Hornor, 2001). Genellikle ebeveynlerden biri veya her ikisi için bir uzman, çocuk için başka bir uzmanın görüşmeleri yapması beklenir. Bazen ebeveynlik eğitimi veya ebeveynlerin ruhsal tedavi gibi gerek duyulan diğer hizmetlere yönelik mahkemeden karar alınabilir. Çocuk ve ebeveyn görüşmelerinin ne zaman, nerede ve ne kadar süreyle gerçekleşeceği, çocuğun tepkileri, psikolojik durumu ve çocuğun yararı gözetilerek izlem süreci içinde belirlenir (Lindahl ve Hunt, 2016). Görüşme öncesinde çocuğun ailesi, aile içi ilişkileri, sosyal çevresi, arkadaş ilişkileri, okul ve eğitimle ilgili özellikleri ile çocuğun kısıtlılıkları, işlevsellik alanları, iletişim yeteneği hakkında da çeşitli kaynaklardan bilgi toplanması yararlı olacaktır (Cederborg, 1999).

Normal gelişim gösteren çocuklarla görüşme yaparken kullanılması önerilen temel teknikler, özel gereksinimi olan çocuklar için de geçerlidir. Özel gereksinimi olan çocuklarla yapılan görüşmelerde

de, açık uçlu sorular güvenilir bilgilerin elde edilmesini sağlayabilir. Bu nedenle adli görüşmeciler açık uçlu sorularla başlamalı ve daha sonra spesifik sorulara geçmelidir. Bazen, bilgileri detaylandırabilmek ve ayrıntılı bilgiler edinebilmek için özel gereksinimi olan çocuklarla tekrarlayan görüşmeler yapmak gerekebilir (Wissink, Vugt, Moonen, Stams ve Hendriks, 2015). Zihinsel engelli çocukların açık uçlu soruları kavrama ve yanıtlama yeteneklerinin, diğer çocuklarla benzer düzeyde olduğu ancak evet-hayır sorularına, çoğu zihinsel engelli çocuğun gerçek cevabın ne olduğunu değerlendirmeden cevap verdiği belirtilmekte, evet-hayır sorularına alternatif olarak çoktan seçmeli soruların kullanılması önerilmektedir. Özel gereksinimi çocuklarla yapılan görüşmelerde, daha kısa cümleler kullanmak, çocukların soruları anlaması ve yanıtlaması için daha fazla süre tanımak, soruyu anlayıp anlamadığını belirlemek için çocuğun soruyu tekrar etmesini istemek görüşmelerde önerilen diğer hususlardır (Unicef, 2014). İşitme engelli çocuklarla yapılan adli görüşmelerde, uzmanın işaret dilini bilmesi ve aracı olmadan görüşmeyi yapabilmesi önemlidir. Özel gereksinimi olan çocuklara özgü görsel ve anatomik materyallerin, ölçeklerin ve zeka testlerinin geliştirilmesi değerlendirme sürecini daha sağlıklı hale getirecektir (Ünver, Olgun, Şişmanlar, Coşkun ve Biçer, 2015).

Çocuklar kadar ebeveynlerin değerlendirilmesi ve ebeveynlerle yapılan görüşmeler de önemlidir. Ebeveyn değerlendirmelerinin, bu tür olgularla çalışma konusunda eğitim ve deneyime sahip uzmanlar tarafından yapılması önerilmektedir. Görüşmelerde, ebeveynlerin çocukla olan ilişkileri, suçlanan diğer ebeveyn ise ebeveynlerin ilişkileri ve çatışmaları, diğer ebeveyn ile çocuk arasında sağlıklı bir ilişkiyi teşvik edip etmedikleri, ebeveynlerin kişisel travma öyküleri, danışmanlıktan kaçınıp kaçınmadıkları anlaşılmalıdır. Değerlendirme, her iki ebeveynle olan klinik görüşmeleri, ilgili tüm belgelerin incelenmesini, uzmanlarla kurulan ilişkiyi ve standart psikolojik testlerin yanı sıra cinsellikle ilgili bazı projektif testleri içermelidir. Her iki ebeveynin ruhsal değerlendirmelerinin yapılması idealdir ancak bazı ebeveynler özellikle suçlayan ebeveynler çoğu zaman bu değerlendirmeye katılmayı kabul etmeyebilir (Lindahl ve Hunt, 2016).

İstismar iddialarının doğru değerlendirilmesi kadar doğru raporlanması da önemlidir. İstismarın fiziksel ve davranışsal belirtilerini doğru yorumlamak, doğru kayıt tutmak, raporlarda yer alması gereken bilgilerle ilgili netleşmek ve bildirimde bulunan uzmanlara eğitimler vermek, uzmanlara daha sonra süreç hakkında geri bildirim vermek gerekir. Bu alanda çalışan uzmanlar bir karara varmadan önce ilgili tüm faktörleri göz önünde bulundurmalı, yasal ve mesleki standartlara uymalıdır (Besharo, 1994). Adli görüşme rehberinin kullanılmasının, görüşme ve raporlama konusunda geri bildirim verilmesinin görüşmelerin kalitesinde önemli gelişmeler sağladığı bulunmuştur. Ayrıca bir görüşme rehberi kullanmak, görüşmecilerin konuya odaklanmasına ve sorularını daha kısa ve basit tutmasına yardımcı olabilir (Lamb, Sternberg, Orbach, Hershkowitz, Horowitz ve Esplin, 2000).

Özet olarak; görüşmelerde yönlendirici sorular gibi uygunsuz görüşme teknikleri çocuğun ifadesinin güvenilirliğini azaltabilir. Görüşme sırasında çocukların duygu durumları, istismarla ilgili ayrıntılı ve

tutarlı öykü verip vermedikleri, çocuğun özel bölgeleri tanıyıp tanımadıkları, özel bölgeleri nasıl tarif ettikleri, kullandıkları kelimeler, çocuğun oyun sırasında cinsel içerikli oyun oynayıp oynamadıkları gözlemlenmelidir. Çocuğun olayı kendiliğinden anlatması, yaşına uygun kelimeler kullanması, yaşadığı iddia edilen olayla uyumlu duygu durumunun olması, bir yetişkinin etkisinde kalıp kalmadığı karar verilirken göz önünde bulunan kriterlerdir. Çocukların olay ile ilgili ayrıntılara yer vermesi (mekan, zaman, eşyalar, kişiler vb.), kendiliğinden ve gelişim dönemine özgü ifadeler kullanması önemlidir. Ancak yaşı küçük çocukların ayrıntıları hatırlayamayacağı ya da yanlış hatırlayabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çocukların yüksek yararı ve çocukları korumak için “çocuklara inanma” ve “gerekli önlemleri alma” uzmanların en temel yaklaşımıdır. Değerlendirmede çocuk, aile ve çevresel etkenler üzerinde ayrı ayrı durulmalıdır (Özdemir ve Karadağ,2010). Görüşmeleri yapan uzmanlar için kapsamlı eğitimler yapılması, verilecek hizmet içi eğitimlerle uzmanların çocuklarla adli görüşme, çocuk gelişimi, iletişim vs. konularında yetkinleştirilmeleri özellikle istismar iddialarının doğrulanmasının veya yönetilmesinin zor olduğu olgularda önemlidir (Johnston, Lee, Olesen ve Walters, 2005). Uzmanlar açık ve tarafsız kalmalı, her vakayı dikkatlice incelemeli, gerçek ve gerçek dışı iddiaların özelliklerine dikkat etmeli ve ampirik bir duruş sergilemelidir (Lindahll ve Hunt, 2016). Çocuk istismarını değerlendirirken, yeterli sayıda ve kalitede görüşmelerin yapılması, anne-babalar ve öğretmen gibi çocukla yakın iletişim halinde olan kişilerden bilgi alınması, çocukta gözlenen davranış sorunlarının anlaşılması, çocuğun anlatımlarındaki ayrıntılara dikkat edilmesi, ev, okul ziyaretlerini içeren sosyal incelemelerin yapılması gerekir (Bow, Quinell ve Zaroff, 2002; Brooks ve Milchman, 1991, Özdemir Foto ve Karadag, 2010).

Bir çocuk istismar öyküsü verirse veya uzman istismarla ilgili şüpheli bir durumla karşılaşırsa bunu bildirmek yasal, etik ve ahlaki bir sorumluluktur. Günümüzde, sosyal hizmet, sağlık, hukuk, eğitim gibi farklı alanlardan oluşan ekipler ile çocuk istismarını değerlendirmek yaygın bir yaklaşım olmalıdır. Çocuğun fiziksel ve ruhsal muayenesi, ailenin sosyal incelemesi multidisipliner bir ekip ile yürütülmelidir. Multidisipliner işbirliği ile tekrarlanan istismar görüşmelerinin ve muayenelerin yapılması engellenir (Hornor, 2001). Çocuk istismarına multidisipliner ekip halinde müdahale edilmesi çocukların yüksek yararını korur, zaman ve enerji kaybını önler.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Akbaş, S., Turla, A., Karabekiroğlu, K., Pazvantoğlu, O., Keskin, T. ve Böke, O. (2009). Characteristics of sexual abuse in a sample of Turkish Children with and without mental retardation, referred for legal appraisal of the psychological repercussions. *Sex Disabil*, 27(4), 205–13.

- (APSAC) American Professional Society on the Abuse of Children. (2002). Practice Guidelines: Investigative interviewing in cases of alleged child abuse. <https://www.apsac.org>. Erişim tarihi: 05.01.2022.
- Asnes, A.G., Leventhal, J.M. (2010). Managing child abuse: general principles. *Pediatr Rev.*, 31(2):47–55.
- Bernet, W. (1993). False statements and the differential diagnosis of abuse allegations. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 32(5), 903-10.
- Bilginer, Ç., Güllü, B., Orhan, G., Kalaycı, B.M., Erden, G. ve Koçtürk, N. (2021). Türkiye’de cinsel istismar mağduru çocukların beyanlarında ölçüt bazlı içerik analizine göre değerlendiriciler arası güvenilirlik. *Turkish Journal of Child & Adolescent Mental Health*, 28(1), 52-59.
- Bow, J.M, Quinell, F.A. and Zaroff, M.(2002). Assemany assessment of sexual abuse allegations in child custody cases. *Prof Psychol Res*, 33, 566-575.
- Brady, M.S., Poole, D.A., Warren, A.R. and Jones, H.R. (1999). Young children’s responses to yesno questions. Patterns and problems. *Applied Developmental Science*, 3, 4758.
- Brooks, C.M. and Milchman, M.S. (1991). Child sexual abuse allegations during custody litigation: conflicts between mental health expert witnesses and the law. *Behav Sci Law*, 9, 21-32.
- Campis, L.B., Hebden-Curtis, J. and Demaso, D.R. (1993). Developmental differences in detection and disclosure of sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 32, 920-924.
- Carnes, C.N., Nelson-Gardell, D. and Wilson, C. (2000). Addressing challenges and controversies in child sexual abuse interviewing. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2(2), 83-103.
- Cederborg, A.C. (1999). The construction of children's credibility in judgements of child sexual abuse, *Acta sociologica*, 42, 147-158.
- Cooke, P. and Standen, P.J. (2002). Abuse and disabled children: Hidden needs? *Child Abuse Review*, 11, 1-18.
- Dağcı, T., İnancı M.A. (2011). Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri için Başvuru Kitabı: İstismar ve İhmale Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım. Ankara: Fersa Ofset Matbaacılık; 2011.
- Davies, G.M., Westcott, H.L. and Horan, N. (2000). The impact of questioning style on the content of investigative interviews with suspected child sexual abuse victims. *Psychology, Crime, and Law*, 6, 81-97.
- Derdeyn, A.P., Poehailus, A. and Seigle, E. (1994). Adequate evaluation of divorce-related child sexual abuse allegations. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 22, 279-287.
- Dickinson, J.J., Poole, D.A. and Bruck, M. (2005). Back to the future: A comment on the use of anatomical dolls in forensic interviews. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 5(1), 63-74.

- Ersoy, E. (2006). Çocuk cinsel istismarı vakalarında adli görüşme: Günümüz teknikleri ve gelecekteki yönelimler. *Türk Psikoloji Bülteni*, 12(39), 57.
- Eyüpoğlu, A. (2012). Cinsel istismar mağduru çocuk ifadelerinin ölçüt bazlı içerik analizi (CBCA). *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1, 1-22.
- Everson, M.D. and Boat, B.W. (2001). The utility of anatomical dolls and drawings in child forensic interviews. In *Memory and suggestibility in the forensic interview* (pp. 397-422). Routledge.
- Faller, K.C. and DeVoe, E. (1995). Allegations of sexual abuse in divorce. *Journal of Child Sexual Abuse*, 4, 1-25.
- Faller, K.C. (2007). Interviewing children about sexual abuse. Controversies and best practice. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195311778.001.0001>.
- Faller, K.C. (1991). Possible explanation for child sexual abuse allegations in divorce. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61, 86-90.
- Fincham, F.D., Beach, S.R.H., Moore, T. and Diener, C. (1994). The professional response to child sexual abuse: Whose interests are served? *Family Relations*, 43, 244- 254.
- Fischer, D.G. and McDonald, W.L. (1998). Characteristics of intrafamilial and extrafamilial child sexual abuse. *Child Abuse Negl*, 22, 915-929.
- Goodman-Brown, T., Edelstein, R., Goodman, G., Jones, D. and Gordon, D. (2003). Why Children Tell: A Model Of Children's Disclosure Of Sexual Abuse. *Child Abuse & Neglect*, 27(5), 525-540.
- Gönültaş, M.B. (2013). Çocuğa Yönelik Cinsel Şiddet Olaylarında Olay Kurgusunda ve Şüpheli İfadelerindeki Ortak Özelliklerin İncelenmesi (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü.
- Güler, G., Yıldırım, V., Kütük, Ö.M. ve Toros, F. (2016). Adli Psikiyatrik Değerlendirme ve Çocuk ile İletişim. *Adli Tıp Bülteni*, 21(2), 98-106.
- Gümüş, A.E. (2017). Çocuk cinsel istismarı şüphesinin bildirim öncesinde çocukla yapılacak ilk görüşme. *Klinik Psikiyatri*, 20, 45-58.
- Haskett, M.E., Wayland, K., Hutcheson, J.S. and Tavana, T. (1995). Substantiation of sexual abuse allegations: Factors involved in the decision-making process. *Journal of Child Sexual Abuse*, 4, 19-44.
- Hlavka, H.R., Olinger, S.D. and Lashley, J.L. (2010). The use of anatomical dolls as a demonstration aid in child sexual abuse interviews: A study of forensic interviewers' perceptions. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(5), 519-553.
- Holmes, L.S. (2004). Using anatomical dolls in child sexual abuse forensic interviews. <https://calio.dspacedirect.org>. Erişim tarihi: 12.07.2022.
- Honor, G. (2001). Repeated sexual abuse allegations: a problem for primary care providers. *Journal of Pediatric Health Care*, 15(2), 71-76.
- Huffman, M.L., Warren, A.R. and Larson, S.M. (1999). Discussing truth and lies in interviews with

- children: Whether, why, and how? *Applied Developmental Science*, 3, 6-15.
- Johnston, J.R., Lee, S., Olesen, N.W. and Walters, M.G. (2005). Allegations and substantiations of abuse in custody-disputing families. *Family Court Review*, 43(2), 283– 294.
- Jones, L., Bellis, M.A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., et al. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. *Lancet*, 380(9845), 899–907.
- Kalaycı, B.M. ve Foto Özdemir, D. (2016). “Görünenin Ardındaki Tehlikeli Sır” 25 Olgu 25 Çözümleme Olgu Kitabı. (Ed) Neslihan İnal Emiroğlu, Birleşik Matbaacılık, İzmir, s:199.
- Karanfil, R., Akçan, R. ve Orhan, Ö. (2011). Çocuğun cinsel istismarı ile ilgili asılsız iddialar ve paranoid bozukluk: İki olgu sunumu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22:53-7.
- Korkman, J. (2006). How (not) to interview children: Interviews with young children in sexual abuse investigations in Finland. <https://core.ac.uk/download/pdf/39955668.pdf> Erişim tarihi: 10.07.2022.
- Korkman, J., Santtila, P., Drzewiecki, T. and Kenneth Sandnabba, N. (2008). Failing to keep it simple: Language use in child sexual abuse interviews with 3–8-year-old children. *Psychology, Crime & Law*, 14(1), 41-60.
- Lamb, M. E., Sternberg, K. J., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Horowitz, D. and Esplin, P.W. (2000). The effects of intensive training and ongoing supervision on the quality of investigative interviews with alleged sexual abuse victims. *Applied Developmental Science*, 6, 114-125.
- Lamb, M.E., Sternberg, K.J., Orbach, Y., Esplin, P.W., Stewart, H. and Mitchell, S. (2003). Age differences in young children's responses to open-ended invitations in the course of forensic interviews. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(5), 926–934.
- Lindahl, M.W. and Hunt, L.A. (2016). Reunification in intrafamilial child abuse cases: A model for intervention. *Family Court Review*, 54(2), 288–299.
- Magalhaes, T., Taveira, F., Jardim, P., Santos, L., Matos, E. and Santos, A. (2009). Sexual abuse of children. A comparative study of intra and extra-familial cases. *J Forensic Leg Med*; 16:455-459.
- Malloy, L. C., Brubacher, S. P. and Lamb, M. E. (2011). Expected consequences of disclosure revealed in investigative interviews with suspected victims of child sexual abuse. *Applied Developmental Science*, 15(1), 8-19.
- Meadow, R. (1995). What is and what is not, “Munchausen syndrome by proxy”? *Archives of Diseases in Childhood*, 72, 534-538.
- Nasıroğlu, S. (2014). Çocuk istismarında rehabilitasyon ve tedavi merkezleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6, 67- 78.
- Neoh, J. and Mellor, D. (2009). Professional issues relating to allegations and assessment of child abuse in the context of Family Court litigation. *Psychiatry, Psychology and Law*, 16, 303– 321.

- Newton A.W. and Vandeven A.M. (2010). The role of the medical provider in the evaluation of sexually abused children and adolescents. *J Child Sex Abus*,19(6), 669-86.
- Orbach, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M.E., Sternberg, K.J., Esplin, P.W. and Horowitz, D. (2000). Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged child abuse victims. *Child abuse & neglect*, 24(6), 733-752.
- Özdemir, D.F., Gökler, B., Evinç, Ş.G. ve Odabaşı, A. (2013). Paylaşılmış ailesel psikoz kapsamında bir "bakım verenin yapay bozukluğu" olgusu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24, 275- 279.
- Özdemir, D.F. ve Karadag F. (2010). Çocuk İhmaline ve İstismarına Psikososyal Yaklaşım. *Katli Pediatri Dergisi*, 32(5), 553-558.
- Paul, A. and Cawson, P. (2002). Residential settings: What we know and what we don't know. *Child Abuse Review*, 11, 262-281.
- Rapholo, S.F. and Makhubele, J.C. (2019). Forensic interviewing techniques in child sexual abuse allegations: Implications for the South African context. *Global Journal of Health Science*, 11(6), 53-63.
- Polat, O. (2007). Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı. Seçkin Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara,s,188.
- Saini, M., Laaiasalo, T. and Platt S. (2020). Gatekeeping by allegations: an examination of verified, unfounded, and fabricated allegations of child maltreatment within the context of resist and refusal dynamics. *Family Court Review*, 58 (2), 417–431.
- Santtila, P., Korkman, J. and Sandnabba, N.K. (2004). Effects of interview phase, repeated interviewing, presence of a support person, and anatomically detailed dolls on child sexual abuse interviews. *Psychology, Crime and Law*, 10, 21-35.
- Sedan, M. (2004) Challenges of service evaluation in the Wynberg and Cape Town Sexual offences court and their related services. *Sexual Abuse of Young Children in Southern Africa* editör: Linda M. Richter, Linda Richter, Andrew Dawes, Craig Higson-Smit.shrsc press, Cape Town, 2004, s, 227.
- Sheehan, E. (2019). Using rule 11 sanctions to punish accusers who make false allegations of child sexual abuse in custody and divorce cases. *Family Court Review* ,57(1),121-135.
- Sjöberg, R.L. and Lindblad, F. (2002). Limited *disclosure* of sexual abuse in children whose experiences were documented by videotape. *American Journal of Psychiatry*, 159 (2), 312–314.
- Smith, D.W., Letourneau, E.J., Saunders, B.E., Kilpatrick, D.G., Resnick, H.S. and Best, C.L. (2000). Delay in disclosure of childhood rape: Results from a national survey. *Child Abuse & Neglect*, 2, 273–287.
- Sorensen, T., Snow, B. (1991), How children tell: the process of disclosure in child sexual abuse. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*, 70, 3-15.
- Sternberg, K.J., Lamb, M.E., Orbach, Y., Esplin, P.W. and Mitchell, S. (2001). Use of a structured investigative protocol enhances young children's responses to free-recall prompts in the course of forensic interviews. *Journal of Applied Psychology*, 86(5), 997–

1005. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.5.997>

- Squires, J.E. and Squires, R.H. (2010) "Munchausen syndrome by proxy: ongoing clinical challenges,. *Journal of Pediatric Gastroenterology and Nutrition*, 51 (3) 248–253.
- Unicef (2014). Çocuklarla Adli Görüşme İçin Rehber. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/çocuklarla-adli-görüşme-için-rehber-2014>. Erişim tarihi: 12.07.2022.
- Ünver, H., Olgun, N.N., Şişmanlar, G.Ş., Coşkun, A. ve Biçer, Ü. (2015). Cinsel istismara uğrayan işitme engelli çocukların adli süreçte yaşadığı zorluklar: bir olgu serisi. *Adli Tıp Bülteni*, 20(1), 38-42.
- Thoennes, N. and Tjaden, P.G. (1990). The extent, nature, and validity of sexual abuse allegations in custody/visitation disputes. *Child Abuse & Neglect*, 14, 152–163.
- TullyThe, B., (2002). Evaluation of Retractions in Sexual Abuse Cases. *Child Abuse Review*, 11,94–102.
- Vrolijk-Bosschaart, T.F., Brilleslijper-Kater, S.N., Benninga, M.A., Lindauer, R.J. and Teeuw, A.H. (2018). Clinical practice: recognizing child sexual abuse—what makes it so difficult?. *European Journal of Pediatrics*, 177(9), 1343-1350.
- Zarb, L.H. (1994). Allegations of childhood sexual abuse in custody and access disputes: What care is in the best interests of the child? *Canadian Journal of Family Law*, 12, 91–114.
- Wakefield, H. and Underwager, R. (1991). Sexual abuse allegations in divorce and custody disputes. *Behavioral Sciences & the Law*, 9(4), 451-468.
- Waterman, A.H., Blades, M. and Spencer, C. (2000). Do children try to answer nonsensical questions? *BritishJournal of Developmental Psychology*, 18, 211225
- Wissink, I.B., Vugt, V.E., Moonen, X., Stams Geert-Jan, J.M. and Hendriks, J. (2015). Sexual abuse involving children with an intellectual disability: A narrative review and Research in *Developmental Disabilities*, 36, 20–35.
- Wood, J.M. and Garven, S. (2000). How sexual abuse interviews go astray: Implications for prosecutors, police, and child protection services. *Child Maltreatment*, 5, 109-118.

